

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ראה (חלק יד — שיחה ב)

יוצא-לאור למחזור הראשון מלימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ראה, יט-כה מנחם-אב, ה'תש"פ (ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים לבריאה

שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2020

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ראה ב

בו" כמו שפי' בפרשתנו – „הדבק בדרכיו" – י"ל⁵ הטעם כי זה נאמר בפירושו בפסוק זה (ולפני „ולדבקה בו") „ללכת בכל דרכיו" ובפרט ע"פ פרש"י „הוא רחום כו' הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים"; אבל בנוגע לאידך קרא ד„ובו תדבק" קשה: מאחר שדבקות בהקב"ה א"א לפרש כפשוטו, ולכן הוצרך רש"י לפרש ענינו (בס"פ עקב ובפרשתנו), א"כ הו"ל לפרש זה על „ובו תדבק" הנאמר לפני פסוקים אלו?⁶

(5) כמו שפירש בדברי דוד (להט"ז) ובש"ח (בס"פ עקב).

(6) בדברי דוד שם: ד„שם אין שיך להקשות וכי אפשר לומר כן דה"נ קאמר הכי אם אפשר לך לדבוק בו אז ובשמו תשבע אלא שא"א לך לדבק בו לכן לא תשבע בשמו (משא"כ כאן (בס"פ עקב) שמצוה עלינו שנדבק בו).

אבל לאחרי שרש"י מפרש שם שכוונת הכתוב היא „ולאחרי שיהי' כך כל המדות הללו אז ובשמו תשבע" (ראה מפרשי רש"י (בהפסוק „ובו תדבק"). ובדברי דוד (שם) כ' שהכתוב מוסיף „דמצוה להשבע") הו"ל לפרש מהו הפי' ד„ובו תדבק".

ומ"ש בש"ח (כאן) דעל ובו תדבק לא הוצרך רש"י לפרש משום דבפש"מ פירושו הדבק בדרכיו ומה שהוצרך לפרש כאן „דלא נטעה לומר ולפרש הקרא אחרי ה' תלכו וכו' ולאחרי שיהיו כך כל המדות הללו אז ובו תדבקון להיות כל השגחתו עליכם", א"מ בדרך הפשט: (א) מנין הפשיטות בפש"מ ד„בו (תדבק)" פירושו (הדבק) בדרכיו. (ב) „ובו תדבקון" דפרשתנו הוא ציווי שעל האדם לעשות בהמשך לשאר הציוויים שבהפסוק, ולא הבטחה שהקב"ה ישגיח עליהם.

א. עה"פ „אחרי ה"א גו' ובו תדבקון" מפרש רש"י התיבות „ובו תדבקון": „הדבק בדרכיו גמול חסדים קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה". כוונתו של רש"י, בפשטות, היא ליישב התמי' בזה: וכי אפשר להדבק בהוי' אליכם?² ומתרץ שפירושו הכתוב הוא „הדבק בדרכיו גמול חסדים וכו' כמו שעשה הקב"ה" – שעי"ז אתה דבוק בהקב"ה.

וצלה"ב:

(א) ענין זה שעל האדם להדבק בהקב"ה כבר נאמר קודם לכן – בס"פ עקב³ „ולדבקה בו", ועוד לפני⁴ – „ובו תדבק"⁴ – ובכ"ז אין רש"י מסביר שם, כבפרשתנו, שענינו דביקות בדרכיו:

עה"פ „ולדבקה בו" פירש רש"י: „אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליכם כאלו נדבקת בו"; ועה"פ „את ה"א תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע" מפרש רש"י „את ה"א תירא – ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו כך כל המדות הללו אז בשמו תשבע".

והנה מה שלא מפרש גבי „ולדבקה

(1) פרשתנו יג, ה.

(2) וע"ד מה שמקשה בס"פ עקב עה"פ (יא, כב) ולדבקה בו „אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא". וראה לקמן בפנים ובסוף ס"ד.

(3) יא, כב.

(4) עקב י, כ.

בפ' עקב במקום שהענין (ד, גמילות חסדים) בא לראשונה?

(ב) מדוע לא קחשיב רש"י בהפרטים של „גמול חסדים” הנ"ל, גם את הפרט של גמילות חסדים בממונו, היינו הלואת כסף לנצרכים⁹; ואדרבה, לכל לראש הו"ל להביא סוג זה (העיקרי) דגמ"ח, מכיון שהוא חיוב ומצוה מפורשת בתורה „אם כסף תלוה”¹⁰; ובפרט שהלואת כסף הוא חסד שאפשר לגמול עם כאו"א בכל מצב שהוא¹¹, והיא מצוה תדירה ומצוייה הרבה יותר מקבורת מתים ובקור חולים?

(ג) המקור לפירושו של רש"י, הוא לכאורה מס' סוטה¹², אבל פרש"י הוא בשינוי ובהשמטות:

בגמרא נדרש זה על תחלת הפסוק „אחרי ה"א תלכו – להלך אחר מדותיו”, ואילו בפרש"י מובא הענין על סיום הפסוק „ובו תדבקון”.

בגמרא איתא ג"כ „מה הקב"ה מלביש ערומים, הקב"ה ניחם אבלים” – ואילו רש"י בפירושו אינו מביא ב' ענינים אלו. ביותר תמוה הדבר: כ"א מב' הענינים נלמד בגמרא (הנ"ל) מן פשוטו של מקרא מפורש ושנאמרו לפני פרשתינו: „הקב"ה מלביש ערו-מים” ממ"ש¹³, ויעש ה' אלקים לאדם

(ב) לאידך גיסא: מזה שלא פרש"י ענינו של „ובו תדבק”, וכן בפ' ואתחנן? שנאמר „ואתם תדבקים בה' אלקיכם גו” ואין רש"י מפרש ענינה של דבקות בה' – משמע שענינה מובן בפשטות ועד כ"כ שאין צורך לפרשו – וא"כ קשה: פירושו של רש"י הנ"ל בס"פ עקב ובפרשתנו למה לן (כאם הוא – כהפי' בפ' ואתחנן כו'), או מנ"ל (כאם אינו כפי' הנ"ל)?

ב. גם צריך להבין בפרש"י שלפנינו: „גמול חסדים קבור מתים בקר חולים” מהו תוכנו של „גמול חסדים” כאן? ועוד: הרי גם „קבור מתים”, ובקר חולים” בכלל גמילות חסדים הם?⁸

אמנם בזה י"ל ש„גמול חסדים” כאן אינו ענין פרטי, כ"א „גמול (כל מיני) חסדים” וזהו תוכנו וענינו של „הדבק בדרכיו” בכלל, אשר פרטיו הן „קבור מתים בקר חולים”.

אבל אינו מובן:

(א) בפ' עקב עה"פ „ללכת בכל דרכיו” מפרש רש"י „מה הוא גומל חסדים אף אתה גמול חסדים”, מבלי לפרט את הפרטים דקבורת מתים ובקור חולים – ומה נשתנה כאן בפרשתנו? ואם מן הצורך לפרש הפרטים ד„גמ"ח”, הו"ל לפרוטם לעיל

(7) ד, ד.

(8) דהרי בלשון תורה גמילות חסדים היא עשיית חסד הן בגופו הן בממונו וכו' (משא"כ בל' המדוברת עתה דהיא הלואת ממון). וראה ב"מ (ל, ב) ביקור חולים היינו גמ"ח, קבורה היינו גמ"ח (ועיין סוכה מט, ב. ירושלמי פאה פ"א מ"א). וראה רע"ב פאה פ"א מ"א ויגמ"ח וכו' כגון ביקור חולים ולקבור מתים.

(9) וגם עזר בכלל לנצרכים שגם בזה ציווי מפורש „כי ימוך אחיך והחזקת בו” (בהר כה, לה).

(10) משפטים כב, כד. פרש"י שם.

(11) הגם דבכתוב נאמר את העני, הרי פרש"י שם ש„עני ועשיר עני קודם” ולא לשלול עשירים.

(12) ספ"א (יד, א). וכן משמע מהרא"ם כאן שהביא הגמ'.

(13) בראשית ג, כא.

„ויאהב את הנערה“. ועד“ז מובן בפשטות במשׁכ „ואתם הדבקים בה“א, „שבנׁי דבוקים הם בנפשם בה“א באהבה לה“ז, ולכן לא הוצרך רשׁי לפרש זה בפ’ ואתחנן. ועד“ז במה שנא בפ’ עקב: „את ה“א תירא .. ובו תדבק“, ג”כ יש לפרשו שהוא ענין של דבקות בה’ באהבה – והכתוב „ואתם הדבקים“ דיבר בהוה, שהיו הם דבקים בהוׁי בפועל, והכתוב בפ’ עקב הזהיר על העתיד¹⁷, שכשיכנסו לארץ צׁל דבקים בה’: „ובו תדבק“¹⁸.

אבל „ולדבקה בו“ (דסוף פ’ עקב) א”א לפרש שענינו דבקות באהבה מאחר שזה בא בציווי בפ”ע, ובכתוב

(17) בתור”פ ו’ ואתחנן (שם) כתב שהטעם מה שלא פירש הגמ’ (כתובות קיא, ב) ואתם הדבקים, שהוא מלשון דבקות הנפש מאהבה וחיבה יתירה כו’ – „משום דמדה זו היא היותר גדולה באהבת ה’ ומטוגלת רק ליחידי סגולה כו’ וא”א לומר כזה לכל המון העם כו’“. אבל בפשט”מ אין זה קושי, כי אף שדבקות זו מחמת אהבה וכו’ אינה שווה בכל אחד, מ”מ אפ”ל בכא”א לפי ערכו ומעלתו כו’. ולהעיר מהא דראו במוחש דאפילו קל שבקלים מסנ”פ על קדה”ש.

(18) וגם אם ה’ הכתוב בפ’ ואתחנן ג”כ ציווי לא ה’ קשה הכפלתו, כי בכו”כ ציוויים כללים מצינו ב(משנה) תורה הכפלתם, וכמו שמירת המצות (ואתחנן ד, א. ו. מ. ה, א. ו. ב. יז, ז. יא. ובכ”מ בפ’ עקב). ליראה את ה’ (ראה שם ו, ב. יג. עקב י, יב. כ. ועוד) וגם באהבה עצמה (ו, ה. י, יב. יא, א. ועוד). ורק במקומות ספורים מהנ”ל מפרש רשׁי הכוונה שבהכפלתם.

וגם בדרך ההלכה כן הוא, ראה (בענין זה עצמו) שהמ”צ להרמב”ם מ”ע ח’ „וכבר נכפל זה הציווי .. וכבר נכפל זה הענין כו’“. ועד“ז בכ”מ (19) נוסף לזה הרי רשׁי בעצמו מפרש שהכוונה בהכתוב (בעיקר) הוא ש„לאחר שהיו כך כל המצות הללו אז ובשמו תשבע“ (ראה מפרשי רשׁי שם).

ולאשתו כתנות עור וילבישם“, „הקב”ה ניחם אבלים“ מהא דכתיב¹⁴ „ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק“ – ורשׁי השמיטם אף שהוא בעצמו מפרש עה”פ „ויברך אלקים את יצחק – נחמו תנחומי אבלים“?

(ד) כמו”כ את הראיות מקראי (שבגמרא) ש„קבור מתים ובקר חולים“ הם „דרכיו“ של הקב”ה לא הביאם רשׁי – והא ניחא בנוגע בקור חולים, משום שכבר פירש זה רשׁי בר”פ וירא ש„וירא אליו ה” – „לבקר את החולה“; אבל בענין „קבור מתים“ הו”ל להביא הראי’ שהקב”ה קבר מתים, והיינו הפסוק „ויקבר אותו בגי”¹⁵ הנאמר בנוגע למשה, שהרי הפסוק הזה הוא לאחרי פרשתנו – בסוף פ’ ברכה?

(ה) מהו הטעם שרשׁי נקט „קבור מתים“ לפני „בקר חולים“? הרי סדרם הפוך הן מצד סדר מאורעות אלו בחיי האדם (בקור חולים קודם), והן מצד הסדר בקראי ש„עשה הקב”ה“, שמתחלה „בקר חולים“ (אברהם), ואח”כ „קבר מתים“ (משה).

ג. והביאור בכ”ז:

בפ’ „ואתם הדבקים בה“א חיים כולכם היום“ אין צורך לפרש „דבקים“ כי כבר למדנו ענינו לעיל בפרשת וישלח¹⁶: „ותדבק נפשו בדינה וגו’“, שהכתוב עצמו מפרשו מיד לאח”ז, שענינו של „ותדבק“ הוא

(14) חיי שרה כה, יא.

(15) ברכה לד, ו.

(16) לד, ג.

שתוכנו לשלול ולסתור את דברי הנביא השקר, שהוא אמר „נלכה אחרי אלקים אחרים גו' ונעבדם“, הנה לעומת זה הזהירה התורה כי „אחרי ה"א תלכו .. ואותו תעבדו“²¹; אמנם מה שהוסיף הכתוב בסיום הדברים „ובו תדבקו“ אי"מ מהו ענינה של דביקות זו? – כי הלא א"א לפרש כבכתובים הקודמים, כדלהלן:

(א) אין לומר שהכוונה בזה לדביקות הנפש באהבה (כבפ' ואתחנן) – כי הרי הכוונה כללית בזה שהקב"ה נותן ממשלה^{21*} לנביא השקר לעשות אות – מפורשת היא בפרשה (בפסוק שלפנ"ז): „לדעת הישכם אוהבים את ה"א גו'“, ז. א. שאהבת ה' היא תכלית ועיקר של כל הענין המדובר כאן – ואיך יתכן שחזר הכתוב להזהיר עלי בתור פרט אחד²²? ועוד: בפסוק זה עצמו באה אזהרה מפורשת „ואת מצותיו תשמרו“, ובדאי בכללן של „מצותיו“ היא מצות אהבת ה'²³.

(21) וזהו שפירש"י „ואותו תעבדו – במקדשו“, היינו עבודת הקרבנות (רא"ם ושפ"ח), כי זהו לעומת „ונעבדם“ (שאמר הנביא) שבוה נכלל להקריב קרבנות לעז'.

וע"פ מש"כ בפנים שהכוונה בהכתוב היא להזהר מלשמוע ומלילך אחר הנביא השקר כו', יובן גם מה שפירש"י „ואת מצותיו תשמרו – תורת משה“ (ולא תורת הנביא השקר) „ובקולו תשמעו – בקול הנביאים“ (ולא הנביא ההוא).

* (21) בפרש"י „וצ"ע כוונתו. ואכ"מ.

(22) ובפרט שכבר כתב (לא רק, הישכם אוהבים" סתם אלא גם) בכל לבבכם וכל נפשכם.

(23) שהרי רש"י מפרש ואת מצותיו תשמרו „תורת משה“ ולא „זו מצות לא תעשה“ (כבספרי). ראה מפרשי רש"י (רא"ם ושפ"ח) שהכוונה בזה לתורת משה כולה שכל המצות

זה עצמו: „לאהבה את ה"א ללכת בכל דרכיו“ (ומסיים) „ולדבקה בו“ – והרי אין לומר שחזר הכתוב מיד לצוות עוה"פ על ענין האהבה וכו'; ועכצ"ל שהכוונה לדביקות (יותר כללית, דהיינו) לאחרי שבא „לאהבה את ה"א“, וגם „ללכת בכל דרכיו“, שיתעלה עוד ויגיע לבחי' „ולדבקה בו“ ממש. ומכיון שכן, קשה (לרש"י): „אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא“, היינו, איך אפשר „לדבקה בו“ בדביקות, שהיא למעלה מדביקות שע"י האהבה לה', „והלא אש אוכלה הוא“? ולכן צל"פ: „הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליכם כאילו נדבקת בו“²⁰.

ד. והנה הפסוק (בפרשתנו) „אחרי ה"א תלכו ואת מצותיו תשמרו גו' ובו תדבקו“ נאמר באמצע הפרשה הדנה בנביא שקר מסית ומדיח: „כי יקום בקרבך נביא או חולם גו' ובא אות והמופת גו' לאמר נלכה אחרי אלקים אחרים גו' ונעבדם לא תשמע אל דברי הנביא ההוא גו' כי מנסה ה"א אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה"א בכל לבבכם ובכל נפשכם“.

ולכן הפסוק „אחרי ה"א תלכו“ הבא מיד לאחרי הפסוקים הנ"ל, מובן

(20) ומה שאינו מפרש כנגמ' (כתובות קיא, ב) כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו, כי בפש"מ: נוסף ע"ז דמכיון שלדבקה בו נאמר כשישראל היו עדיין במדבר (ראה בפרש"י פסוק כג: עשיתם מה שעליכם) לא ה' שייך כ"כ הפרקמטיא וכו', הנה (גם בנוגע לשאר הדברים) הציווי לדבקה בו הוא לכל ישראל לא רק לאלו שיש להם בנות ונכסים כו'.

שאתה זכוק בדרכיו הנך זכוק, בו"ממש²⁶. (משא"כ בס"פ עקב דלא מצי לפרש, "הדבק בדרכיו", מאחר שכבר נאמר בפסוק הקודם, "ללכת בכל דרכיו", כנ"ל, ומן ההכרח להעמיס בו ענין נוסף, והיינו דביקות בתלמידים וחכמים).

ה. עפ"ז יובן מה שרש"י קחשיב ב"הדבק בדרכיו" רק, "קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה":

מכיון שאזהרת, "ובו תדבקון" באה בסוף כל הציוויים המנויים בהכתוב, וכיניהם גם, "ואת מצותיו תשמרו", הרי מובן שהציווי על דביקות זו (— הדבק בדרכיו) הוא בדבר שחיובו אינו מצוה בין המצות, היינו שלולי הציווי, "הדבק בדרכיו" לא הי' עושהו מצד ציווי מפורש אחר,

ולכן מפרש רש"י, "הדבק בדרכיו גמול חסדים — קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב"ה", רק דברים אלו אנו מוצאים שהקב"ה עשהם באופן שבדוגמתם גבי האדם לא הי' מחוייב לגמול חסד זה מצד מצוה וחיויב (ורק משום הציווי, "הדבק בדרכיו" יעשה):

בקור חולים — (גם) במצב שהקב"ה בא לבקר את אברהם, וכמו שפרש"י, "וירא אליו — לבקר את החולה"²⁷,

(26) ולא כמ"ש בש"ח דפש"מ ובו תדבק פירושו הדבק בדרכיו כו' עד שרש"י אינו צריך לפרשו (ראה לעיל הערה 6 דמנין לנו בפש"מ שבו (תדבק) פירושו (הדבק) בדרכיו) אלא שרש"י בא לומר שכונת הכתוב בזה שאומר, "ובו תדבקון" הוא הדבק בדרכיו שע"ז אתה זכוק בו, ככפנים.

(27) ראה ש"ח (ר"פ וירא) שמה שכ' רש"י

(ב) וכן קשה לפרש שהדבקות בפרשה זו פירושה דביקות בתלמידים וחכמים (כדבסוף פ' עקב): מכיון שהפסוק כאן מונה והולך כמה ענינים ובסדר של מעלין בקודש בעילוי אחר עילוי: „אחרי .. ואותו תעבודו“, הרי מובן שהענין שבסיומם, „ובו תדבקון“, הוא הכי נעלה שבכולם, היינו ש„ובו תדבקון“ (מאחר שאא"ל שהמכוון לדביקות נפשית באהבה, כנ"ל), היינו בתכלית הדביקות (למעלה מדביקות שבמצות ואהבת את ה"א), דביקות שאין למעלה הימנה — ולכן אין לומר שהכוונה לדביקות בתלמידים וחכמים; כי אף שע"ז מתדבקים בהקב"ה מטעם „עבד מלך מלך“²⁴, מ"מ כיון שהת' וחכם ה"ה בו"ד, אין זו דביקות בהקב"ה אפילו לא כב„ואהבת גו' מאדך“, כ"א (כפ"י רש"י שם), „מעלה אני עליכם כאילו נדבקת בו“²⁵.

וכיון שכן מהי דביקות הלזו? — לכן מפרש רש"י (ומיישב בזה גם את הקושיא איך אפשרית דביקות כזו? אלא שאין צורך לפרש כאן הקושיא עוד הפעם לאחר שהקשה כבר בפירושו בסוף פרשת עקב): „ובו תדבקון — הדבק בדרכיו, גמול חסדים כו' כמו שעשה הקב"ה“, היינו שבזה

נכללים בה. ואהבת ה' כבר נצטוו עלי' (ראה לעיל הערה 18).

והטעם שאינו מפרש בהפסוק לאהבה את ה', כמו שמפרש ואותו תיראו, הוא כנ"ל בפנים שזוהו תכלית ועיקר הענין המדובר כאן לדעת הישכם אוהבים כו'.

(24) פרש"י לך טו, ית. דברים א, ז.

(25) בדברי דוד בס"פ עקב: שמה שפרש"י כאן הדבק בדרכיו „לפי שהוא יותר פשוטו מלפרש הדבק בתלמידים“ אבל אינו מפרש הטעם.

הסתלקותו היתה במערה³⁰ ובהפסוק נאמר³¹ רק „וימת אהרן שם בראש ההר (ומיד) וירד משה ואלעזר“ (ולא נזכר שם כלום אודות קבורתו, כמו במרים שנאמר³² „ותקבר שם“³³) – אבל בפ' עקב נאמר „ויקבר שם“. וע"כ שהקב"ה התעסק בקבורתו, אף שרבים מבני"ה היו בודאי מוכנים להתעסק בזה.

ולא עוד אלא שמוכרח לומר – לפרש"י – שהקב"ה התעסק בקבורתו – שהרי כל בני"ה לא ידעו שמת עד שהראום מוטל במטה³⁴, אלעזר בלבשו בגדי אהרן (בחייו) נעשה כה"ג – עליו נאמר לאביו לא יטמא³⁵ וכן משה (שרק בניו יקראו על שבט הלוי³⁶) ושמש ככה"ג בימי המילואים – ולא מצינו שהורידוהו מגדולתו זו – אסור להטמא לאהרן³⁷, ולא הי'

עם היות שבודאי כמה מאנשיו ורעיו באו לבקרו²⁸.

ועד"ז ב„קבור מתים“²⁹ – שאין הכוונה לזה שהקב"ה קבר את משה (שהתלמיד לא למד עדיין עד"ז ואם לזה מתכוון הו"ל לרש"י להביא הכתוב „ויקבור אותו בגי"ל“), כ"א לקבורת אהרן (שהתלמיד למד כבר עד"ז) שהיתה ע"י הקב"ה; שהרי

„לבקר את החולה“ ולא כתב (בקיצור) „לבקרו“ כדי להשמיענו שזהו מצד הענין דביקור חולים (סתם) – אפילו באם הי' זה מישוהו אחר.

(28) וכמו „ממרא“ ש„הוא נתן לו עצה על המילה .. ונגלה אליו בחלקו“ (פרש"י ר"פ וירא).

ואף שפרש"י (שם) „הוציא הקב"ה חמה מנרתקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראוהו מצטער שלא היו אורחים כו"ל. הרי נוסף ע"ז שזה הי' ביום השלישי (כפרש"י שם) משא"כ בשני ימים הראשונים (ראה לקו"ש ח"ה פ' וירא ששייך ביקור חולים גם בשני ימים הראשונים ושי"ל שהקב"ה בקר את אברהם גם ביום א', ראה שם ס"א) הנה גם בנוגע ליום השלישי לא היו אורחים (הקשורים בטרחו וכו') אבל איך אפ"ל שמכל ב"ב דאברהם לא ביקרו אף אחד! וממרא הרי, כנ"ל, הי' זה בחלקו.

(29) ראה עד"ז במפרשי סה"מ'צ להרמב"ם שרש א"א בישוב דעת הרמב"ם, שבסה"מ'צ (מ"ע) רלא. ועד"ז בר"פ י"ב מהל' אבל) כ' שהקבורה היא מ"ע של תורה, וברפ"ד מהל' אבל כתב שהיא מ"ע של דבריהם. וביארו דכשאין מי שיתעסק בקבורתו וכן על הקרובים היא מצוה מהתורה. אבל לשאר כל אדם (במקום שישנו מי שיתעסק בקבורת המת) חייבים לסייע לקרובים כמצות בקור חולים וזה בכלל גמ"ח מדרבנן.

(* לב שמוח (קרוב לסופו) ד"ה והנ"ל בזו. קנאת סופרים ד"ה איברא דלגבי. וראה באו"א קצת במרגניתא טבא שם קרוב לסופו ד"ה ואין להקשות (ואילן).

(30) פרש"י חקת כ, כו.

(31) שם כח.

(32) שם א.

(33) וגם בפ' מסעי (לג, לח) נאמר בנוגע לאהרן רק „וימת שם“ ולא נזכרה קבורתו. משא"כ בפ' עקב (י, ו) שנאמר ויקבר שם. וראה פרש"י שם.

(34) פרש"י חקת שם, כט.

(35) אמור כא, יא.

(36) פרש"י שמות (ד, יד). וראה לקו"ש ח"ו ע' 175 הערה 28.

(37) ואף שמהלשון בפרש"י חוקת (שם, כו) „מיד חמד משה לאותה מיתה“ משמע שהיו בהמערה בעת המיתה (וא"כ נטמאו בטומאת אוהל),

מ"ש „לאותה מיתה“ כאן – אין הפי' מיתה עצמה (שהייתה בנשיקה) כ"א ההכנה אל' – מטה מוצעת כו' כי: א) מיתה עצמה – לא הזכרה כלל בפרש"י כאן (משא"כ בהאינוני לב,

ע"ז שאין הכרח לומר שהקב"ה קברו, וכנראה מזה שרש"י הביא שם פ"י השני ש"הוא קבר את עצמו", הנה גם לפי פ"י הראשון "שהקב"ה בכבודו" קברו] מכיון שהדבר ה' צ"ל באופן ש"לא ידע איש את קבורתו" (מאיזה טעם שיהי') א"כ לא היתה אפשרות שבנ"י יתעסקו בקבורתו – ושוב אין לנו הוכחה מזה להנהגת "הדבק בדרכיו" גם במקום שיש משהו אחר שיכול להתעסק בזה].

ז. ומעתה יתבאר גם טעמו של רש"י שדוקא בפרשתנו הוצרך לפרש הענינים ד"גמול חסדים". משא"כ בס"פ עקב בהפטוק "ללכת בכל דרכיו" שמפרש "הוא רחום ואתה תהא רחום" הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים" מבלי לבאר פרטיו של "גמול חסדים":

"ללכת בכל דרכיו" (בס"פ עקב) נאמר בהמשך וכפ"י להתחלת הענין "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה" – ומבאר ומפרש "לאהבה את ה' (א) ללכת בכל דרכיו גו"'. וא"כ מובן שכוונת הכתוב להליכה בדרכיו (הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים) הכוללת כל עניני גמ"ח – בין שיש עליהם ציווי מפורש בתורה, ואדרבא לכל לראש הן אלו הנכללים ב"כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם", ובין אלו שאין עליהם ציווי מפורש, שחיובם הוא משום "שהוא גומל חסדים כן גם אתה".

משא"כ בפרשתנו, הרי אזהרה זו ד"ובו תדבקון" באה לאחרי שכבר נצטוו "ללכת בכל דרכיו" – הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים"; ועוד:

בזה ענין דמת מצוה³⁸ שהרי יכלו לקרוא לבנ"י להתעסק בזה.

ו. ועפ"ז מובן שאין מתאים כאן להביא הפרט של גמ"ח בממונו, הלוואת ממון לאיש הישראלי, כי נוסף ע"ז שלא מצינו בזה "שעשה (כן) הקב"ה", הלא הוא ציווי מפורש בתורה "אם כסף תלוה" ובמילא נכלל כבר בהציווי "ואת מצותיו תשמרון".

ועד"ז יש לבאר ג"כ למה השמיט רש"י "מלביש ערומים" (שבש"ס), אעפ"י שאי"ז ציווי מפורש בתורה, ומצינו שהקב"ה "הלביש ערומים" שנאמר "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם" – בכ"ז מובן שצ"ל כן גם לולא הציווי הדבק בדרכיו:

כשאדם מלביש ערומים במצב הדומה לזה דאדם ואשתו, שלא הי' מי שילביש אותם זולת הקב"ה – ה"ז מצוה מפורשת ובפרט בנוגע ללבוש (ובמכש"כ וק"ו ממש"נ בכסות יום – אף שיש לו חלוק וכו') עד בא השמש תשיבנו לו³⁹.

[ועפ"ז גם יומתק הא דע"פ פשוטו ש"מ לא פרש"י (גם לא כדוגמא נוספת על קבורת אהרן) "קבור מתים, כמו שקבר הקב"ה (גם) את משה, כמ"ש ויקבור אותו בגי" (כבגמ"), כי [נוסף

ג. וצ"ע. ב) מיתת נשיקה הי' גם במרים – כפרש"י (חוקת כ, א).

ועוד ועיקר: הנוגע בקבר (ופשיטא – המקבר) וכן הנמצא באוהל – מפורש בקרא טמא. משא"כ הנמצא במערה (שאינה כדוגמת אוהל).

(38) פרש"י אמור שם.

(39) משפטים כב, כה.

חסדים", קבור מתים ובקר חולים כאן הנם באופן שאין על האדם לעשותם (מחמת מצוה וחיוב) אלא רק משום שהקב"ה עושה כך ועל האדם לידבק בדרכיו, לכן נקטם רש"י דוקא בסדר הזה: קבור מתים ואח"כ בקר חולים (אף שבועשיית הקב"ה וגם בסדר המאורעות בחיי האדם הם בסדר הפוך כנ"ל):

קבור מתים – ענין טרחא ויגיעה, אבל אין בזה חשש שהאדם יזוק עי"ו; משא"כ בקר חולים, טרחא ויגיעה אבל מועטת מהנ"ל אבל מקום לחשש שהמבקר יזוק ממחלתו של חברו, ולכן מביאו בסדר ד, "קבור מתים" ואח"כ "בקר חולים", מהקל אל הכבד. וכנ"ל שהכתוב מונה עילוי אחר עילוי.

ועפ"י יובן מה שלא הובא ברש"י גם "נחם אבלים כמו שעשה הקב"ה כמ"ש ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק", כי

[נוסף ע"ז שרש"י הביא שם פי' שני, שמזה מוכח שע"פ פש"מ ישנו קושי בהפי' "נחמו תנחומי אבלים"⁴²],

מובן הוא במכש"כ וק"ו משני הדברים, "קבור מתים ובקר חולים":

ומה בענינים הנ"ל הקשורים ב- טרחא רבה (– קבור מתים) או בחשש של סכנת חולי (– בקר חולים) על האדם לידבק בדרכיו ולגמול חסדים

(42) ראה משכיל לדוד שם דלפי' הא' מה ענין הברכה עם תנחומין (ולהעיר מפרש"י טוטה שם ד"ה ויברך אלקים .. וברכו ברכת אבלים).

בפסוק זה כבר נאמר, "ואת מצותיו תשמרו" (ולא כהקדמה לסיום הכתוב "ובו תדבקו", אלא כפרט בפ"ע)⁴⁰, הרי מובן שאין המדובר כאן בכל עניני "גמ"ח" ולכן צריך רש"י לפרשן ולפרטין⁴¹.

ח. והנה מכיון שענינים של "גמול

(40) ועפ"ז מובן גם מה שרש"י אינו מביא* פרנס עניים (ראה לעיל הערה 9), שהרי נוסף ע"ז שהאדם הי' עושהו בלא"ה ונכלל בללכת בכל דרכיו הוא ארום .. הוא גומל חסד כו', הנה הוא ציווי מפורש בתורה, וכי ימוך אחיד ומטה ידו והחזקת בו" כנ"ל, ונכלל ב"ואת מצותיו תשמרו".

(41) אבל אין לפרש שכוונת רש"י היא ג' דברים, גמ"ח בכללות בכל הדברים, וקבור מתים ובקר חולים אפילו במקרים שאין מחוייב מצד גמ"ח. [ע"ד מ"ש בגמ' (ב"מ ל, ב) את הדרך זו גמ"ח ילכו זה בקור חולים בה זו קבורה. ומקשה הגמ' היינו גמ"ח ומתרץ בביקור חולים – "לא נצרכה אלא לבן גילו", ובקבורה – "לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו"]

ולכאור' או הי' מתאים גם, "כמו שעשה הקב"ה" ששני דברים הנ"ל מתאימים לגבי הקב"ה שהוא ע"ד, "בן גילו" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 84 הערה 46) וזקן ואינו לפי כבודו, כי [נוסף ע"ז שבפש"מ לא מצינו ענין זה שכן גילו נוטל אחד מששים בחליו כו'] בפרש"י מסיים כמו שעשה הקב"ה (ולא כמו שעושה) ואיפה מצינו "שעשה הקב"ה", "גמ"ח" בכללות (בכל הדברים)?

ומה שרש"י לא האריך קבור מתים בקר חולים כבגמ' שם או כבנדרים (לט, ב) בקר חולים אפי' גדול אצל קטן כי בפש"מ כו"כ פרטים ישנם בהנ"ל (ולא רק גדול כו') – וכולם נכללו בל' קצרה שמעתיק "כמו שעשה (כנודע כבר המאורע בפרטיו) הקב"ה".

(* בדפוס ראשון הובא (לאחר בקור חולים): "פרנס עניים". אבל בכל הדפוסים שראיתי אינו.

והנה בזה שרש"י מקדים, (הדבק בדרכיו) גמול חסדים (ואח"כ מפרט) קבור מתים בקר חולים, הרי הוא מלמדנו (דרך אגב) שיטתו שונה בענין זה:

מכיון שזה שעל האדם להדבק בדרכיו למדין (לא ממ"ש⁴⁸), והודעת להם את הדרך ילכו בה – ילכו זה בקור חולים בה זה קבורה⁴⁹, כל מצוה מלימוד מיוחד⁵⁰, וגם לא מוהלכת בדרכיו⁵¹ (דרכיו שהיא ל' רבים), כ"א) מ"ובו תדבקון" שאין מודגש בזה רמז לענינים רבים, א"כ ע"כ שהמצוה הנלמדת מזה (להדבק בדרכיו) הוא ענין אחד, גמול חסדים" אלא שכלול מהפרטים ד"קבור מתים בקר חולים"⁵² – היינו לא כדעת הבה"ג (לפי פ' הרמב"ם) שהן מצות מיוחדות במנין המצות. וגם לא כדעת הרמב"ם עצמו שהן מצות פרטיות של דבריהם, ומדאורייתא אינם אלא מ"ע אחת ד"ואהבת לרעך כמוך", כ"א שהן מ"ע אחת

אלו⁴³; כ"ש וק"ו בענין ד"נחם אבלים", שאין בזה (ע"ד הרגיל), לא טרחא ולא חשש היזק להאדם.

ט. אבל עפ"ז צלה"ב לאידך גיסא: מכיון שרש"י צריך לפרט "קבור מתים בקר חולים", א"כ ל"ל לרש"י להקדים הכלל, (הדבק בדרכיו) גמול חסדים" הול"ל, "הדבק בדרכיו – קבור מתים ובקר חולים כמו שעשה הקב"ה"?

ויובן בהקדים מחלוקת מוני המצות בפרטי גמ"ח הנ"ל: "ניחום אבלים, קבורת מתים, בקור חולים והלבשת ערומים" שלפי שיטת הבה"ג⁴⁴ (לפי פ' הרמב"ם⁴⁵) נחשבות למצות מיוחדות כ"א בפ"ע; ושיטת הרמב"ם⁴⁶ שכולן נכללות במצוה אחת בתורה – "ואהבת לרעך כמוך" (ופרטי המצות נדחום אבלים וקבורת מתים⁴⁷ ובקור חולים – בתור מצות מיוחדות הן מ"ע של דבריהם).

(43) אבל אין לומר שזהו כל הטעם שרש"י מביא קבור מתים בקר חולים – מחמת הקושי שעל האדם הגומל חסד (טרחא והיזק כו') – (וע"ד לא נצרכה שהובא בגמ' ב"מ לעיל הערה 41), ועפ"ז אין מקום להביא נחום אבלים כלל –

כי עיקר ההדגשה בפרש"י היא הדבק בדרכיו לעשות הדברים שענשה הקב"ה אף שמצ"ע לא ה' עושהו לפי שאין בזה חיוב כו' (כבסע"ף ה'). והמבואר בסע"ף זה הוא פרט נוסף שאף שישנה טרחא והיזק וכו' מ"מ עליו לעשותם כו'.

(44) במצות קום ועשה.

(45) בסהמ"צ שורש ב'.

(46) ה'ל' אבל רפ"ד. ובסהמ"צ שם. וראה קרית ספר (להמבי"ט) ה'ל' אבל שם.

(47) כשאינה המ"ע דקבור תקברנו. וראה לעיל הערה 29 ובהנסמך שם בשו"ג.

(48) יתרו ית, כ.

(49) ב"מ שם. כן כתב הרמב"ם (בסהמ"צ שם) בדעת הבה"ג, ומלבוש ערומים כתב הרמב"ם (סהמ"צ שרש א) שהבה"ג למד מקרא דישע"י כי תראה ערום וכסיתו כו'.

(50) ראה לב שמח שם.

(51) תבוא כת, ט. והוא ביאור הרמב"ן

בהשגות שם (שרש א) בדעת הבה"ג*.

(52) ולהעיר שבפרש"י כתב קבור מתים בקר

(* אבל דעת הרמב"ם (עצמו) דוהלכת בדרכיו (ועד"ו ללכת בכל דרכיו ואחרי ה"א תלכו) היא מ"ע שעל האדם להדמות בו בפעולותיו הטובות וכו'. אבל לא מנה בזה פרטים הנ"ל (ראה סהמ"צ מ"ע ח. ה'ל' דעות פ"א ה"ה"ז).

הדביקות שלמעלה מהצוותא וחיבור
שע"י קיום מצוותיו של הקב"ה?

והביאור בזה:

מכיון שהמצות הן בדרך ציווי כו',
היינו שהאדם מקיימן בפועל משום
שהוא מצווה על עשייתן, הרי זה גופא
מוכיח שהצוותא והחיבור של האדם
בהקב"ה היא באופן שמורגש מציאות
של ה"נצטווה" המקושר בהקב"ה)
המצווה ע"י קיום הציווי; משא"כ
בהענין ד"ובו תדבקון", אף שגם זה
הוא בדרך ציווי, הרי אין הציווי (על
ההליכה בדרכיו, גמ"ח) אלא על
הדביקות, שמהותה הוא שהאדם דבוק
בו בהקב"ה⁵⁶.

בסגנון אחר קצת: אף שמתחיל בזה
(בו תדבקון) מפני הציווי מהמצווה לה-

(56) ולכן בזה דוקא נאמר הלשון בו תדבקון,
הדבק בדרכיו, משא"כ מצות הם מל' צוותא
והחיבור, וי"ל שהוא ע"ד ההפך שבין התקשרות
ודביקות, שהתקשרות (נש"י עם הקב"ה ע"י
תומ"צ) הוא, כמו שצוררין דבר בדבר וקושרין
אותן יחד .. וזהו הנק' קשר ויחוד שמחברין
ומקשרין דבר נפרד" (ד"ה למען תזכרו תקס"ח -
ריש ע' שלז). משא"כ דביקות מורה שאינו
מציאות לעצמו והם דבר א', ולכן על הנשמה
למעלה כותב בתניא (פל"ז מת, סע"א) ה'ל'
דביקותו (ראה ד"ה והי' עקב תערג' (תשי"א)
נעתק בלקו"ש ח"ט ע' 73 בשוה"ג להערה 15).
ולהעיר שששה עינים שנפסוק זה (אחרי
ה"א גו') הם כנגד שש תיבות שביחוד שמע
ישראל ואשר "ובו תדבקון" הוא כנגד תדבק
"שכביכול שמתבלעים בו" (ש"ך עה"ת - הובא
ונתבאר בלקו"ת פרשתנו כב, ד. ובאוה"ת
פרשתנו ע' תרפ"ה. וראה גם סדור כו, א"ב
(ואילך). ואוה"ת שם ע' תרצד ואילך - בהעילוי
של "ובו תדבקון".

דגמ"ח⁵³ - ("ובו תדבקון"), המתחלקת
לכמה⁵⁴ מ"ע פרטיים: קבור מתים בקר
חולים כו'.

י. מיינה של תורה שבפרש"י:

מכיון שציווי זה שעל האדם
לידבק בדרכיו לעשות כמו שעשה
הקב"ה נאמר בהכתוב בל' "ובו
תדבקון", הרי מובן שתכלית הדביקות
והיחוד בהקב"ה נעשה דוקא ע"י
שהאדם הולך בדרכיו של הקב"ה
וגומל חסדים כמו שעשה הקב"ה וכו',
גם לא ע"י "ואת מצותיו תשמרו"
הנאמר בהכתוב לפנ"ו. וצלה"ב: הלא
מצוה היא (מל') צוותא וחיבור⁵⁵,
שע"י נעשה התקשרות והתאחדות
האדם בהקב"ה, ואיך אפ"ל שלאחרי
"ואת מצותיו תשמרו" בא הכתוב
להוסיף דביקות שאל"י מגיע רק ע"י
ההליכה בדרכיו של הקב"ה - מהי

כו' בלא וא"ו - ראה מרגניתא טבא (שם)
שגירסת הרמב"ם בדברי ה"ג היתה "ללכת
בדרכיו ולהלביש ערומים" (כוא"ו) ולכן לא הי'
נראה לו לפרש דלהלביש ערומים וכו' הוא
פירוש דללכת בדרכיו, ולפי ישוב הרמב"ן צריך
לגרוס בלא וא"ו (ראה בלב שמח שם - ד"ה אמר
הצעיר).

(53) אף שבנדוד' אינו מחוייב משום מ"ע
דגמ"ח, כ"א משום "בו תדבקון" - כנ"ל בפנים,
פשוט שכשהוא גמ"ח במצב כהנ"ל, ה"ה מקיים
גם מצות גמ"ח.

(54) אף שלצורך פ' הכתוב כאן - אינו מפרט
אלא שתיים.

(55) לקו"ת בחוקותי מה, ג*. ד"ה רבי אומר
הש"ת ספ"א ואילך. ד"ה ביהושמע"צ הש"ת
בתחלתו. התמים ח"א ע' כה ואילך. ועוד.

(* להעיר שבלקו"ת שם כתב זה על "ואת
מצותי תשמרו" (שבתחלת בחוקותי) כהל' שלפנינו
"ואת מצותיו תשמרו".

צלך⁶³ – ופי' הבעש"ט⁶⁴ שכמו בצל האדם למטה: כל עשיותיו ותנועותיו של האדם חוזרים, ונעשים" בהצל שלו בדרך ממילא, כן הוא כביכול למעלה בבחי' "ה' צלך" שכל פעולותיו ועשיותיו של האדם למטה, דוגמתו נעשה ונפעל למעלה;

עד"ז הוא לאידך גיסא מהקב"ה לבנ"י, שמה שעושה הקב"ה, עושים גם בנ"י. ודוקא בהנהגה כזו, שהאדם מצד שהוא דבוק בו הרי הוא עושה בדרך ממילא מה ש"עושה הקב"ה", נראית ונגלית הדביקות הכי נעלה של נשמת ישראל והקב"ה. שהרי הנשמה היא חלק אלקה ממעל ממש⁶⁵, וכאשר האדם דבוק בדרכיו ועושה כאן למטה מה שהקב"ה עושה למעלה, הרי בזה באה לידי גילוי דביקות ישראל בהקב"ה – שישראל (ואורייתא) וקוב"ה הם כולא חד.

וענין זה נאמר בתורה – הוראה לכאו"א מישראל, וזה גופא היא הנתנית כח לכאו"א מישראל להגיע למדריגה זו, לידבק בו ע"י שדבק בדרכיו עד ש(סו"ס) עושה בדרך ממילא, כמו שעשה הקב"ה".

(נשיחת ש"פ ראה תשל"א)

נצטווה – הקיום והשלימות הוא ע"י שהנצטווה נדבק בהמצווה. – דוגמא לדבר – שמו"ט: הכנה והתחלה הכון לקראת אלקיך ישראל⁵⁷; מהותה – כעומד לפני המלך⁵⁸ – שאא"פ אפילו מחוי במחוג⁵⁹ כעבדא קמי' מרי⁵⁷ שאינו מציאות כ"א רק מציאות האדון⁶⁰.

ועפ"ז מובן ג"כ גודל העילוי ועד לאין ערוך – בגמ"ח לקיים מצות, ובו תדבוקן" על גמ"ח לקיים מצות, אם כסף תלוה" וכיו"ב.

ועפ"ז גם תתורץ הקושיא (גם ע"פ פשוטו ש"מ): כיון שהפי' הוא הדבק בדרכיו או בתו"ח וכו' הול"ל בקרא מפורש: ודבק בדרכיו וכיו"ב.

[להעיר מהמסופר⁶¹ אודות אדה"ז שכל הנהגותיו היו בדוגמא של מעלה ממש, ולכן בערש"ק לעת ערב, הי' מתנמנם מעצמו, לפי שאז הוא זמן שינה למעלה⁶²; משא"כ ר' הלל מפאריטש שלא הי' מתנמנם מעצמו, אלא ששכב לישון (ער האט זיך געלייגט שלאָפן) משום שאז הוא זמן שינה למעלה]

וכמו שהענין הוא מלמטה למעלה, מישראל להקב"ה, שנאמר ע"ז "ה'

(57) שבת י, א.

(58) ברכות לג, רע"א.

(59) חגיגה ה, ב.

(60) המשך תרס"ו ע' שכו. ולהעיר מהבי

דמה שקנה עבד קנה רבו מצ"ע ולא ע"י קניית העבד (חי' הרשב"א קידושין כג, ב).

(61) תו"ש שמח"ת תרס"א (ע' 13).

(62) ראה שם הערה 10.

(63) תהלים קכא, ה.

(64) קדושת לוי פ' בשלח ד"ה או יבואר אז

ישר (מב, סע"ג ואילך). ד"ה והנה ידוע (מג, ג). פ' נשא (ושם: שהי' מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק). קדושה שני' קרוב לסופה (ט, סע"ג ואילך).

(65) תניא רפ"ב.

